

Magyar Helsinki Bizottság

A MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ ÁLLAMPUSZTAI ORSZÁGOS BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZETÉBEN 2015. JÚNIUS 8-ÁN TETT LÁTOGATÁSRÓL

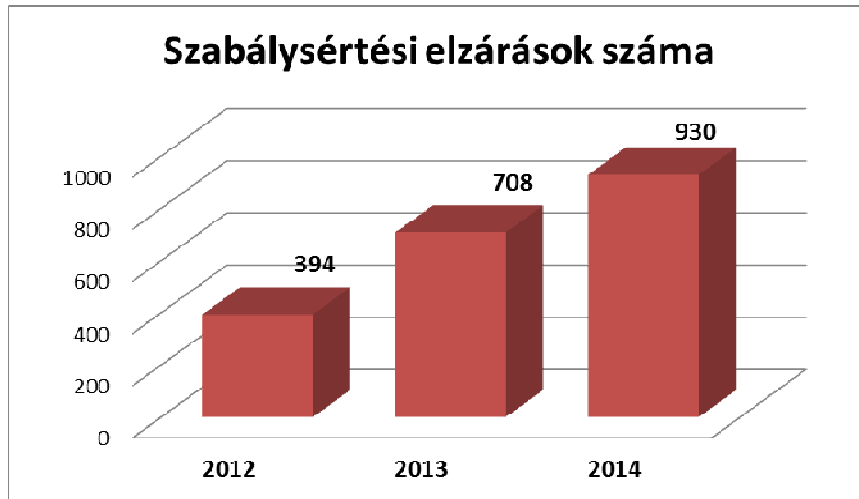
A Magyar Helsinki Bizottság két megfigyelője 2015. június 8-án tett látogatást az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetnek az elzárást és a szabálysértés elzárást végrehajtó részlegén. A látogatás célja a szabálysértési elzárást töltők fogvatartásának vizsgálata volt. A látogatás során az intézet vezetése és munkatársai készségesen segítettek a monitorozók munkáját. Az intézet munkatársai a látogatás kezdetekor a megfigyelők rendelkezésére bocsátották az előzetesen megküldött kérdésekre adott válaszokat tartalmazó dokumentumokat, a fogvatartottak számára rendelkezésre álló programok listáját és az étrendet, valamint minden egyéb szükséges információt megadtak. A megfigyelőknek lehetőségük volt megtekinteni az intézetben elzárást töltők által használt épületét.

A Magyar Helsinki Bizottság munkatársai látogatásukat az intézet személyi állományának vezető beosztású tagjával folytatott rövid megbeszéléssel kezdték. Ezt követően a megfigyelők bejárták az elzárás céljára szolgáló részleget, illetve a zárakban az ott tartózkodó fogvatartottakkal a személyi állomány ellenőrzése nélkül beszélgettek. A látogatás végén a monitorozók röviden megosztották tapasztalataikat az intézet vezetésével. Már a jelentés ezen részén kiemeljük, hogy a zsúfoltság ellenére ez volt talán az egyetlen, a Magyar Helsinki Bizottság által monitorozott bv. intézet az elmúlt 10 évben, ahol egyetlen fogvatartott sem mondott semmi negatívát a személyi állomány egyetlen tagjáról sem, erre irányuló kérdésre mindenki tisztességesnek, emberségesnek értékelte a bánásmódot.

Létszámadatok

Az intézet által a megfigyelők rendelkezésére bocsátott statisztikákból egyértelműen kitűnik, hogy 2012 óta jelentősen és folyamatosan nő a szabálysértési elzárást töltők száma az intézetben. **2012-ben 394, 2013-ban 708, 2014-ben pedig 930 szabálysértőt fogadtak be.** Mivel nem ide kell önként bevonulni és a rendőrség sem ide hajtja végre az előzetéseket, ezért klasszikus befogadási adatokat az intézet nem tart nyilván.

A **napi átlagléttség** is nőtt: **2012-ben átlagosan 45, 2013-ban 50, és 2014-ben pedig 77 szabálysértési elzárását töltőt tartottak fogva.** Ugyanezen idő alatt az intézetben elhelyezettek létszáma sokkal kisebb arányban nőtt, a számok rendre: 1.018, 1.001 és 1.100 voltak.

Az elzárások körletén a büntetőjogi és a szabálysértési elzárást töltők vannak együtt elhelyezve (ezt a törvény lehetővé teszi). A gyakorlatlanabb szemnek sem okoz nehézséget megállapítani, hogy vajon ki milyen büntetést tölt. A jellemzően kis súlyú, nem erőszakos bűncselekményekért kiszabott büntetőjogi elzárásos töltők fiatalabbak, életerősebbek, a szabálysértési elzárást töltők sokkal inkább rossz egészségi állapotú, idős(ebb) emberek. A látogatáskor az elzárást töltők száma összesen 103 fő volt (72 fő szabálysértési elzárását, 26 fő büntetőjogi elzárását és 5 fő rendbírság átváltoztatását töltő fogvatartott volt), ebből 38 beteg, megváltozott munkaképességű, a többiek részt vesznek a munkáltatásban. 80 % hajléktalan (egy részének amúgy van lakcíme, csak éppen lakóhelye nincs.)

A szabálysértési elzárást töltők létszámának jelentős növekedése ellenére az intézet állománya nem bővült. Egy nevelőre, vagyis reintegrációs tisztre legalább 60-70 fogvatartott jut, de a gyakorlatban (pl. a szabadságolások, képzések, helyettesítések miatt) ez akár a duplája is lehet. A látogatáskor a 103 elzárását töltő fogvatartottal (2015. július 29-ig 129-re emelkedett az elzárásukat töltő fogvatartottak száma), egy reintegrációs tiszt és egy szociális segédelőadó foglalkozott. A bíróságok az elzárás végrehajtása alapjául szolgáló határozatot (pénzbírságról, helyszíni bírságról, illetve közérdekű munkáról elzárásra átváltoztató, illetve elzárást kiszabó) megküldik az intézetnek, ami jelentős adminisztratív terhet jelent. Ráadásul a szabálysértési elzárást töltő fogvatartottak 20-30 %-ának van folyamatban másik ügye is. Érdekes példa, hogy minden egyes elzárás megkezdéséről, illetve letöltéséről az intézet értesíti az elrendelő hatóságot, nem ritka, hogy valakinek számos 2-3- napos elzárásból áll a büntetése, erről folyamatosan információt kell szolgáltatni. Az adminisztrációs terhek miatt belső átcsoportosításra volt szükség az intézetben, ezzel viszont nyilván máshonnan kellett elvonni a szűkös erőforrásokat.

Körülmények

Az intézet átlagos telítettsége az országos átlag alatt van, de így is messze meghaladja a nemzetközi sztenderdekben és a hazai jogszabályokban is meghatározott maximális mértéket. 138-145% túlszűfolttság a jellemző az intézetre, de Solton, ahol az elzárást hajtják végre, ez 127% körül alakul. A megfigyelők által megtekintett épület átlagosnak mondható állapotban van, a túlszűfolttság mindazonáltal itt is érezhető.

Az intézet 2010-ben újrainyított solti objektumában vannak elhelyezve a szabálysértési elzárásukat töltők együtt azokkal, akik büntetőjogi elzárásukat töltik. (A legalább 5, legfeljebb 90 napig tartó büntetőjogi elzárást azok esetében szabhatja ki a bíróság, akik csekély súlyú, legfeljebb 3 évi szabadságvesztéssel sújtható bűncselekményt követtek el.)

Egy zárka 31 nm, ebben mikor ott jártunk, átlagosan 7-8 fő fogvatartott volt elhelyezve, de átlagosan 12 ágy volt egy zárkában. TV készülék van minden zárkában. Az ágyak egymáshoz vannak tolvá, középen több is érintkezik. Egy leválasztott mellékhelység és két csap van a zárkában. A zárkák állapota egy átlagos magyar bv. intézethez hasonló.

Gond a szűnyogháló hiánya, ugyanis rengeteg a szűnyog, és a nagy melegben vagy zárva tartják az ablakot, vagy rengeteg szűnyogcsípés éri a fogvatartottakat. Bár boltban meg lehet venni, de mint majd látni fogjuk, az ide került embernek többségének egyetlen forintja sincs, és ha van, akkor azt nem olyan szűnyoghálóra fogja költeni, amit pár napig vagy hétig használ sokadmagával együtt, akik

szintén nem tudják kifizetni az árát. Az intézet tájékoztatása szerint a hiányzó, megrongálódott szúnyogháló pótlása, illetve cseréje folyamatos.

A fürdők állapota is átlagosnak mondható, két darab öt állásos zuhanyzó érhető el, amelyek a fokozott használatból rozsdásak és kissé elhasználtak:

A fogvatartás alapjául szolgáló tipikus cselekmények és a fogvatartási idő

Elsősorban az ország keleti, észak-keleti részéből érkeznek fogvatartottak, de előfordul, hogy Győrből, Zalaegerszegről kerül ide valaki. A Nyilvántartási Osztálytól kapott kimutatás szerint az szabálysértési elzárás alapjául szolgáló tipikus cselekmények az alábbiak voltak:

- a) közúti közlekedési szabálysértés (15)
- b) koldulás (13)
- c) jogosítvány nélküli vezetés (7)
- d) köztisztasági szabályok megsértése (5)
- e) tulajdon elleni szabálysértés (5)

Ezen kívül – többek között - volt még parkolóban étkezésért és kötelező tartozék hiányáért elzárt ember is. A közúti közlekedési szabálysértés gyalogosként és biciklivel elkövetett szabálysértéseket is takar, ahogy a kötelező tartozék hiánya a bicikli kötelező felszerelésének hiányával kapcsolatos, míg a köztisztasági szabálysértés miatt tipikusan hajléktalanokat bírságnak, ahogy értelemszerűen koldulásért is. Mindez igazolja azt az állítást, hogy a szabálysértésért elzárást töltők nagy része elképesztő szegénységben él.

Ami az elzárások időtartamát illeti, az 2015. néhány hónapjában az alábbiak szerint alakult:

2015	1 napos	2-4 napos	5-10 napos	11-29 napos	30 nap vagy több	Összesen
március	47	119	95	30	5	296
április	24	60	85	21	7	197
május	34	98	88	37	6	263

Ebből a táblázatból látszik, hogy csak a vizsgált három hónapban több mint száz egynapos elzárást hajtottak végre, ami a gyakorlatban annyit jelent, hogy az illetőt regisztrálják mint fogvatartottat, és

még aznap szabadítják is. De a négy napot meg nem haladó elzárások számával együtt az ilyen elzárások száma a négyszázat közelíti csak ebben az intézetben és csak ebben a negyedévben. Hogy milyen legitim büntetőpolitikai célt szolgál a drága eljárások lefolytatása és a drága fogvatartás olyan emberek esetében, akiket nyilván nem tart vissza a szabálysértéstől ez a szankció, hiszen koldulniuk kell és ha hajléktalanok, akkor ez az állapot nem fog megszűnni azért, mert szankcionálják őket, az nem világos továbbra sem a Magyar Helsinki Bizottság számára. Különös tekintettel arra, hogy szabaduláskor a pénzzel nem rendelkezőknek utalványt adnak az utazáshoz, 2014-ben 610, 2015-ben a látogatásig 270 alkalommal került erre sor. Ez az intézetnek nem kerül pénzébe, az állam más forrásból fedezi a fogvatartottak hazajutását. Ez 2014-ben 370.000 forintot tett ki. Azonban az esetlegesen mellé adott hazautazási segély összege az intézet költségvetését terheli, amely 2014-ben 416.000 Ft-ot jelentett a teljes szabaduló fogvatartotti állomány vonatkozásában, ennek 75%-a az elzárásból szabaduló fogvatartottak részére kifizetett segély volt.

Egészségi állapot, napirend, munkáltatás, ellátás

A fogvatartottak egészségi állapota az intézet tájékoztatása szerint rossz, de ez szabad szemmel megállapítható laikus számára is. Ez nyilván kapcsolatban áll a szegénységgel és a hajléktalansággal.

Ami a napirendjüket illeti, értelmes tevékenység végzésére alig van lehetőség, a semmittevésről és az unalomról sokan problémaként beszéltek. Itt érdemes megemlíteni, hogy a hajléktalan fogvatartottak is szenvednek a szabadság hiányától, külön kérdésre többen elmondják, hogy nem is értik, hogy gondolhatja valaki, hogy „nekik jobb bent, mert van fedél a fejük felett és az étkezésük is biztosított”.

Az intézet tájékoztatása szerint az elzárásos fogvatartottak részére is ugyanazon a programok biztosítva vannak, mint minden más fogvatartott részére. Lehetőségük van istentiszteleten, bibliaszakkörön részt venni, könyvtárat látogatni, szabadlevegőn jelen lenni, kondicionáló terembe járni, sportfoglalkozásokba bekapcsolódni, különféle szakkörökben (rajz, művészetterápia, nyelvi képzések, zene-irodalom) tevékenykedni.

A megfigyelők álláspontja az, hogy a rossz egészségi állapotú, kedvezőtlen anyagi helyzetű (ahogy írtuk a szabálysértési elzárást töltők többsége hajléktalan) fogvatartottak számára nem lehetőség, hogy igénybe veszik az - egyébként fizetős - kondicionáló termet, illetve részt vesznek az intézet által - térítésmentesen - szervezett sportfoglalkozásokon. Tisztában vagyunk vele, hogy anyagi és munkateherrel jár, de a szabálysértési elzárást töltők számukra célzottan szükséges programok biztosítása, amennyiben komolyan gondoljuk, hogy az elzárás célja, hogy elősegítse a társadalmi beilleszkedést és a jogkövető magatartás kialakulását.

Napirend

Napirendi pontok	Munkanapokon	Munkaszüneti napokon
Ébresztő	4.30 – 4.35	6.05 – 6.10
Nyitás, létszámellenőrzés	4.35 – 4.45	6.10 – 6.30
Reggeli	4.45 – 5.40	
Munkára kivonulás	5.40 – 6.00	
Átadásra felkészülés, tisztálkodás	6.00 – 6.40	6.30 – 6.40
Létszámellenőrzés, átadás	6.00 – 7.10	
Reggeli		7.10 – 8.00
Takarítás, zárkarend kialakítás, szemetelés	7.10 – 8.00	8.00 – 9.00
Szemle	Szerda: 10.30 - 11.30	Vasárnap: 9.00 – 10.00
Osztályvezetői meghallgatás (fegyelmi)	Kedd, csüt.: 9.00 – 11.00	
Parancsnoki meghallgatás (fegyelmi)	Kedd, csüt.: 14.00 – 16.00	
Ebéd, vacsora kiosztása	11.40 – 14.15	11.30 – 14.15

Szabadidő	14.15 – 18.00	
Vásárlás	Nyitvatartási rend alapján az ütemezési rendben meghatározottak szerint	
Orvosi rendelés	Hétfő: 14.00 – 17.00 Szer., pént.: 14.30 – 16.30	
Fogászat	Csüt.: Apta 7.30 11.00	
Szabadlevegőn tartózkodás	15.00 - 16.00	14.30 - 15.30
A délutáni szabadlevegőt igénybe venni nem tudók részére	17.30 – 18.30	
Szemetelés	15.30 - 16.00	
Vacsora kiosztása	18.00 -18.30	
Átadásra felkészülés, takarítás	18.30 - 18.40	
Létszámellenőrzés, átadás	18.40 – 19.10	18.40 – 19.10
Zárás, takarodó, villanyoltás	19.20 - 20.30	
Vallásgyakorlás	Külön rend szerint	
Telefonhasználat	07.00 – 18.30	
Könyvtár látogatás	Szabadlevegőn tartózkodás ideje alatt	
Gyógyszerosztás	Külön rend szerint	
Fürdés	Külön rend szerint	
Televízióadás lekapcsolása	A heti programban meghatározott időpontban	

A látogatáskor összesen 65-en dolgoztak, 25 fő vízügyes brigádban és 40 fő Solton, ahol növénytermesztéssel 30-an foglalkoztak, pulykatelepen heten dolgoztak, gépműhelyben egy, takarmánykeverőben ketten dolgoztak. Tehát a fenti számadatokból is látszik, hogy az elzárásos fogvatartottak jelentős része (kb. 66%) dolgozott.

A szabálysértési elzárást töltők kapcsolattartását jogszabály határozza meg, hetente legalább három alkalommal tíz percben telefonálhatnak és havonta kétszer fogadhatnak látogatót - bár igen ritka, hogy ezt ki tudják használni tekintettel arra, hogy az intézet nehezen megközelíthető, a fogvatartottak hozzátartozói is szegények, így az utazási költséget nem engedhetik meg maguknak. Továbbá az elzárást töltők minden héten kaphatnak kapcsolattartóiktól csomagot, illetve kimaradásra is van lehetőségük.

A fogvatartottak befogadáskor nyilatkoznak a ruházatukra vonatkozóan. Kérhetik a saját ruha viselését, illetve lehetőségük van az intézet által biztosított ruházat viselésére. A fogvatartottak minden esetben úgy nyilatkoztak, hogy az intézeti formaruhát kívánják viselni, egy barna ruhát. Az alapvető tisztálkodási cikkeket – automatikusan, külön kérelem nélkül – minden héten megkapják a fogvatartottak. Ezek a következők:

- 1 db eldobható nyeles borotva,
- 1 db WC papír,
- 1 db mosószappan.

A ruházat tisztántartásáról is az intézet gondoskodik, egyik héten a ruházat, másik héten az ágynemű tisztacseréjére kerül sor.

Az elzárásukat töltők, az étel minőségéről a fogvatartottak kedvezően nyilatkoztak, de a mennyiséget többen kevesellték.

Az intézet tájékoztatása szerint az étkeztetés előre elkészített étlap alapján történik és az összeállításnál figyelembe veszik a különböző egészségügyi problémák által előírt diétákat és a vallási szokásoknak megfelelő étrendet is. Az így összeállított étrend az orvos, a gazdasági vezető, valamint az intézetparancsnok jóváhagyását követően kerülhet kiadásra. Napi háromszori étkezést biztosítanak a hét minden napján, a reggelinél hideg ételt és meleg folyadékot, az ebédnél meleg ételt, a vacsoránál hideg ételt kapnak a fogvatartottak.

Súlyosan tájékozatlan fogvatartottak és jogsértően elzárt fogyatékos

A fogvatartottak közül sokan tájékozatlanok az ügyükkal, eljárási jogaikkal kapcsolatban. Volt olyan hét gyerekes kőműves, akit közlekedési szabálysértés miatt bírságoltak meg, vállalta volna a közérdekű munkát, de amikor az önkormányzatnál érdeklődött munkalehetőség felől, elutasították, mondván, hogy nem tudnak közmunkát adni neki. Nyilvánvalóan nem a megfelelő helyen érdeklődött, de gyanítható, hogy az önkormányzatnál a közmunka és a közérdekű munka fogalmát összekeverték, ezért nem irányították a megfelelő helyre (Munkaügyi Központ). Gyakorlatilag egyetlen olyan, szabálysértési bírság átváltoztatása miatt fogvatartottal sem találkoztunk, aki tudta volna, hogy a bírságot le lehet dolgozni, és ha igen, akkor hogyan.

Szintén kirívó problémaként találkoztak a megfigyelők egy olyan elzárt fogvatartottal, aki láthatólag fogyatékos: alig hall, kiabálva lehet vele csak kommunikálni (ő is hajléktalan). A szabálysértési törvény szerint a fogyatékos személyek elzárására nincs mód, a vonatkozó törvényi definíció alapján pedig fogyatékos az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással - illetve ezek bármilyen halmozódásával - él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja. Az illető bírságát távollétében változtathatta át a bíróság, így nem szerezhetett arról tudomást, hogy olyan személy esetében dönt elzárásról, aki esetében nem lehet, és nincs olyan szabály, amely előírná a bv. intézetnek, hogy jelezze, törvényben kizárt személy szabálysértési elzárását kell végrehajtania jogerős bírósági döntés alapján.

Összegző megállapítások

A megfigyelők itt megismétlik a jelentés elején rögzített megállapítást: a bánásmódról kizárólag pozitív visszajelzést hallottak a fogvatartottaktól. A megfigyelők által kifejtett problémák egy része ezért a jogi szabályozásból fakad, másik része a túlszűfolttségéből, illetve az intézményrendszer alulfinanszírozottságából.

1. A szabálysértési elzárásról általában

A szabálysértési elzárás és a szabadságvesztés büntetés letöltése közötti különbség érdemben nem érzékelhető, a jogszabály által biztosított enyhébb szabályok (pl. viselheti a saját ruháját, hetente legalább három alkalommal tíz percet telefonálhat, havonta legalább kétszer fogadhat látogatót) vagy nem jelentenek érdemi különbséget a végrehajtási körülményekben, vagy nem is tudnak vele élni a tipikusan rossz körülmények között élő fogvatartottak.

A szabálysértési elzárás az esetek jelentős részében tökéletesen értelmetlen és felesleges szankció. A szankciónak nincs visszatartó ereje. A még a szabálysértések között is igen csekély súlyú cselekmények miatt kiszabott pénzbírságok, amelyeket az elkövetők nem fognak tudni megfizetni, ésszerűtlenek és aránytalanul sújtják az amúgy is súlyosan nehéz anyagi helyzetben lévőket. Nem látjuk be, hogy egy ország, amely Alaptörvénye szerint vallja az elesettek megsegítését, hogyan járhat el így a nyomorult sorsú polgáraival. Nem tudjuk azt sem, hogy milyen büntetési célt szolgál az utcán szabálytalanul átkelők, a csendháborítók, közterületen alkoholt fogyasztók vagy a biciklicsengő nélkül közlekedők fogvatartása, és erre a célra miért pazarol el közpénzből az állami naponta sokezer forintot. Az egynapos elzárás pedig tökéletesen értelmetlen szankció, csak terhet ró a végrehajtás szereplőire.

2. A szabálysértési elzárás végrehajtásáról

Javasoljuk a zárkaablakok intézeti költségvetéséből történő felszerelését, az talán annyira nem megterhelő költség, viszont sok kellemetlenséget lehet vele megelőzni, esetleges bőrbetegséget is, aminek a kezelési költsége úgyszólván az intézetet terhelné.

3. A tájékoztatás hiánya szintén nem az intézetnek felróható, mire idekerülnek az érintettek, már hiába tudnák meg, hogy kiválthatták volna a bírságot közérdekű munkával, erre nem lesz lehetőségük (a bírság megfizetési határidejét követő negyedik naptól kezdve erre nincs módjuk már az átváltoztató döntést megelőzően sem). Valószínűleg az eljárási iratokban lenne érdemes ezt kiemelt helyen hangsúlyozni, illetve a bv-beli tájékoztatásnak annyiban van értelme, hogy a jövőben esetleg már módja lesz az érintetteknek az információ birtokában a közérdekű munkára, ami mindenkinek előnyös: a társadalomnak, a bv. intézetnek és a munkaképes elmarasztalt ember esetén a megbírságolt személynek is. Ehhez szükséges lenne a foglalkoztathatósági szakvélemény díját az államnak viselni (esetleg azt is ledolgozni alkalmasság esetén), mert sokan azt sem tudják megfizetni.

4. Jogszabály módosítást igényel az a helyzet, hogy a törvény szerint valószínűleg el nem zárható személyek végrehajtására ne kerülhessen sor. Ha már úgy döntött a jogalkotó, hogy az eljárás alá vont távollétében is átváltoztatható a bírság, akkor indokolt lenne a bv. intézetek kötelezettségévé tenni azt, hogy a befogadás során kérdezzenek rá az esetleges fogyatékosagra, illetve ha ezt maguk kérdés nélkül észlelik, akkor haladéktalanul köteles legyenek értesíteni a bv. törvényességi felügyeleti ügyészt, aki ilyen esetben dönthetne az elzárt személy szabadításáról, avagy kezdeményezné a bv. bíróságon kívüli, e célból létrehozott speciális eljárását.

5. Központi nyilvántartás hiánya

Célszerű lenne egy olyan központi nyilvántartás létrehozása, amelyhez a szabálysértési és büntetőjogi elzárások kiszabásában és végrehajtásában részt vevő szervek adatokat rögzítenek és adatokat kérhetnek le (rendőrség, kormányhivatal, bíróság, büntetés-végrehajtás). Ebben elérhető lenne valamennyi szabálysértési eljárás, ellenőrizhető lenne, hogy adott szabálysértési eljárás milyen szakaszban tart, elérhetőek lennének az elévülési idők, a felhívások ideje, a végrehajtás helye és időtartama. Természetesen az érintett szervek csak a munkájukhoz szükséges mértékben férnének az adatokhoz (pl.: a büntetés-végrehajtás a fogvatartott személyek adataihoz férne csak hozzá). Ezzel a szervek közti nagyszámú levelezések jelentősen csökkenthetőek lennének, illetve csökkenne bizonyos anomáliák száma is (pl.: amikor a szabálysértési bíróságot kiszabó hatóságnak nincs tudomása arról, hogy a már elzárással rendelkező személy bv. intézetben van, további elzárásai folytatólagosan letölthetőek).